

УДК 811.161.2'374.7:46

Л.В. ТУРОВСЬКА

м. Київ, Україна

ТЕРМІНОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті порушено питання нормативного подання суспільно-політичних термінів у сучасних тлумачних словниках, випрацювання коректної дефініції, що відбивала б ключові характеристики новітніх лексем. Виділено основні підходи у вивченні суспільно-політичної термінології. Проаналізовано проблеми уніфікування словникових дефініцій.

Ключові слова: суспільно-політична термінологія, термінологічний словник, принципи термінографії, словникова дефініція.

Повноцінне залучення української мови до будь-якої сфери суспільного життя великою мірою залежить від пізнавально-інформаційної досконалості термінології, а отже, й від лінгвістично виваженого підходу до її проблем.

Радикальні зміни, що відбулися в нашій країні за останні 20 років, спричинили глибокі зрушення в лексико-семантичній системі української мови, які заторкнули різні групи лексики (політичну, економічну, релігійну, спортивну, медичну, лексику масової культури тощо). Результати кількісних підрахунків інновацій, запропоновані в окремих наукових працях, дозволяють зробити висновки про те, що лексика суспільно-політичної сфери є однією з найбільш змінюваних.

Стрімкі мовні процеси, зумовлені радикальними суспільно-політичними змінами, завжди викликали велике зацікавлення з боку багатьох лінгвістів (О.П. Баранников, Г.Й. Винокур, Н.І. Гилевич, О.Г. Аксьонова, Й.А. Багмут, А.А. Бурячок, В.М. Лейчик, Т.І. Панько, А.В. Капуш, Л.П. Нагорна, Л.Л. Михайленко, Д.П. Соколов, Я.П. Яремко та ін.) [7; 12; 13; 2; 6; 8; 28; 35; 22; 33; 30; 41; 53].

Мовні інновації останніх десятиліть знайшли відображення не лише в наукових розвідках, але й у нових тлумачних словниках, виданих після 1991 р. (КПС; ПЕС; ССТП; ССН тощо).

Серед особливих рис, притаманних суспільно-політичній номінації сьогодення, акцентуємо увагу на таких: висока нестабільність порівняно з іншими групами лексики, специфіка комунікативного впливу, виникнення окремих назв раніше усталення самих явищ, десемантизація часто повторюваних слів і словосполучень.

Зважаючи на аспекти вивчення суспільно-політичної терміносистеми, можна виокремити такі основні підходи:

- лінгвістичний підхід до опису складу СПТ – виокремлення принципів тематичної класифікації, семантичних, словотвірних, стилістичних, оцінних особливостей загалом та її окремих підгруп, виділення основних динамічних процесів у розвитку (А.А. Бурячок, М. Арслан, Н.В. Бабченко, Т.М. Дячук, Н.Й. Коцюба, С.С. Лук'яненко, Я.С. Снісаренко) [8; 4; 5; 17; 26; 29; 40];

© Л.В. ТУРОВСЬКА, 2019

- соціолінгвістичний підхід – установлення зв'язку між лінгвістичними явищами СПТ та екстралінгвістичними чинниками (М.О. Васильєва, Т.В. Весна, Е.О. Куш, І.В. Моспаненко, О.О. Мороз, В.А. Ущина, Н.М. Поліщук) [10; 11; 27; 32; 31; 45; 37];

- психолінгвістичний підхід – відбиття оцінного компонента СПТ в індивідуальній і груповій свідомості, вивчення мовленнєвого образу політичної особи та визначення залежності вибору певних лексичних засобів тим чи тим політичним діячем відповідно до індивідуальних особливостей (Г.М. Подшивайлова, О.В. Попова; Д.В. Станко, Д.Л. Шалацький, А.І. Яновець) [36; 38; 43; 49; 52];

- порівняльний підхід – порівняння СПТ у різних мовах для виявлення подібностей і відмінностей, універсальних закономірностей розвитку СПТ залежно від соціально-політичних умов (І.С. Бутова; Т.І. Нікішина, О.А. Старченко) [9; 34; 41];

- комунікативний підхід – вивчення СПТ у ситуації політичної комунікації, з погляду маніпуляції суспільною свідомістю (Аль-Шамарі Халід, І.Д. Довганюк, Г.В. Завражина, О.О. Чорна, О.М. Чадюк, І.А. Юшковець) [3; 15; 19; 48; 47; 51];

- когнітивно-дискурсивний підхід – з'ясування механізмів пізнання дійсності й особливостей мислення через вивчення лексичних засобів (Л.П. Нагорна, А.Я. Карашук, Н.М. Попова, Я.П. Яремко) [33; 23; 38; 53];

- термінографічний підхід – особливості опису СПТ у тлумачних словниках і вивчення проблем, пов'язаних із цим описом (І.В. Холявко, Т.І. Жила) [46; 18].

Зазначимо, що перераховані підходи зовсім не є взаємовиключними, тобто можуть поєднуватися в межах одного дослідження. Зупинимося на термінографічному підході. Сьогодні існує мало наукових робіт, де СПТ вивчають у такому аспекті. На цей момент коло розглянутих питань зведене до проблем опису ідеологічно неоднозначних слів у загальномовних тлумачних і навчальних словниках, а також до виявлення основних способів відображення ідеологічного компоненту значення, прийнятих у лексикографії (Т.Р. Кияк, Є.А. Карпіловська, Л.О. Симоненко, Р.В. Іваницький) [25; 24; 42; 20; 21].

Словник є одним із найважливіших засобів для опису лексики мови, а термінологічний словник, відповідно, – тієї чи тієї терміносистеми. Він сприяє систематизуванню лінгвістичних знань і нормалізації мови, пояснює запозичення, інтернаціоналізми, вузькофахові й маловживані слова, забезпечує міжмовне спілкування та перекладацьку практику, відображає сукупність понять відповідної галузі знань. Серед найважливіших принципів укладання словника виокремлюють: 1) формування колективу укладачів (галузевий фахівець, який відповідає за відбір термінів, що повинні увійти до словника, та за фахову правильність та об'єктивність визначень; лінгвіст-термінолог, який рекомендує вибір певного терміна, узгоджуючи його з дефініцією та термінами інших мов; філолог-україніст, який редагує запропонований термін та його дефініцію з позицій норм сучасної української мови; програміст, який забезпечує виконання проекту на комп'ютерному рівні, що дозволяє суттєво поліпшити роботу всієї групи); 2) формування бази даних словника (використання усіх доступних словників із окремої галузі (перекладних, тлумачних, енциклопедичних...); використання наукової літератури та періодики (напр., у періодиці трапляється

багато термінів, які вже поширені, але ще не знайшли свого місця у словниках); безпосередня робота з інформантами – фахівцями відповідної галузі, які доповнять наявний банк термінами, що найбільш уживані, викликають труднощі під час перекладу українською мовою, найновіші в галузі, не мають однозначного трактування серед фахівців; 3) випрацювання дефініцій; 4) вибір або переклад українського терміна.

Найбільш вагомим чинником створення словника є вирішення питань 1) реєстру та категорій реєстрових термінів; 2) оптимальної кількості реєстрових слів; 3) структури та змісту словникової статті. Іншим важливим аспектом є те, що словник суспільно-політичних термінів належить до категорії термінологічних словників. Термінологічний словник можна вважати «банком» мікротекстів, які тлумачать значення та комунікативну спрямованість термінів. Останніми роками з'являється все більше словників, що виконують нормалізаторську функцію, де показано правильність / неправильність тих чи тих слововживань як за допомогою позначки «неправильно», так і за допомогою використання системи функціонально-стилістичних позначок, що обмежують сферу використання того чи того слова, значення чи словосполучення.

Окрім слів і словосполучень, без сумніву належних до СПТ (назви органів влади, суспільно-політичних течій, політичного устрою, політичних партій, організацій), до семантичного поля «політика» входять номінації, які часто вживані в текстах політичного змісту, але мають ширше значення, пов'язане з кількома різними сферами діяльності (*піар, спічрайтер, аналітик, голосувати, страйк*), а також слова і словосполучення, що позначають суміжні з політикою галузі економіки, фінансів, юриспруденції, державної безпеки та державної оборони тощо (*приватизація, законний, депортація*). Між суспільно-політичною та іншими суміжними термінологічними підсистемами існує певна ділянка перетину з розмитими межами.

Огляд наукових праць показав, що дослідники виокремлюють центр і периферію цієї терміносистеми різними способами, залежно від ознаки, взятої за основу (семантичної, стилістичної, динамічної, хронологічної, термінологічної, словотвірної тощо). На основі цих спостережень можна зробити висновок, що єдиного універсального способу виокремлення центру та периферії в цьому семантичному полі не існує. Зарахування тих чи тих груп термінів до ядра чи периферії під час укладання словника відбувалося з урахуванням трьох принципів: тематичного, стилістичного та хронологічного. Так, із погляду тематичної ознаки до центру семантичного поля «політика» належать назви понять, безпосередньо пов'язані з владою (*президент, парламент, вибори, партія, агітатор, республіка, тоталітаризм* тощо). Периферійна зона охоплює лексику суміжних сфер – економічну (*бюджет, монополія*), юридичну (*право, громадянство*), соціальну (*біженці, безпритульний*), військову (*війна, тероризм*). З погляду власне стилістичної характеристики, що відбиває положення слова на шкалі «високе / низьке», до центру семантичного поля належить стилістично нейтральна лексика (*державна, державний*), до периферії – обнижена та розмовна лексика (*політик, апаратівець, комуняка*). З погляду хронологічної характеристики до центру семантичного поля зараховуємо широковживану сучасну лексику, до периферії – групу історизмів (*соціаліст-революціонер, комуніст*).

Тематичну класифікацію СПТ вибудовано окремо для кожної з чотирьох частин мови, що зумовлено орієнтацією на лексикографічний опис та уніфікування. Найнаочніше склад тематичних груп відбитий у класифікації іменників. Нижче наведений фрагмент класифікації (рубрика «Назви осіб») із прикладами:

1. Назви осіб

1. 1. Посадові особи

1. 1. 1. Виборні посадові особи (*президент, мер, губернатор*)

1. 1. 2. Невиборні посадові особи (*чиновник, міністр, Генеральний прокурор*)

1. 2. Непосадові особи

1. 2. 1. Члени партій, фракцій, груп (*аграрій, б'ютівець, комуніст, ударівець, ліберал-демократ*)

1. 2. 2. Прихильники / супротивники будь-яких політичних переконань

1. 2. 2. 1. Прихильники / супротивники політико-ідеологічних рухів, течій (*анархіст, антиглобаліст, антифашист, ура-патріот, соціаліст*)

1. 2. 2. 2. Прихильники / супротивники політичних діячів і їхньої політики (*порошенківець, тимошенківець*)

1. 2. 3. Назви осіб за родом діяльності

1. 2. 3. 1. Представники певної професії, фаху й особи, які професійно займаються чимось (*політик, політолог, аналітик, спічрайтер, соціолог, культуролог*)

1. 2. 3. 2. Політичні та громадські діячі–ініціатори й організатори якихось дій (*реформатор, перебудовник, демократизатор, інтегратор*)

1. 2. 3. 3. Учасники якихось дій, акцій (*протестувальник, пікетувальник, терорист*)

1. 2. 4. Назви осіб за специфічними характеристиками (*авторитарист, диктатор, тиран*)

1. 2. 5. Назви осіб на певним статусом, станом у суспільстві (*громадянин, негромадянин, маргінал, самовисуванець, кандидат*)

1. 2. 6. Назви осіб, які раніше обіймали якусь посаду або були членом певної партії (*екс-президент, екс-прем'єр, екс-лідер*)

Окремі лексеми можуть бути зараховані до кількох рубрик, наприклад, термін *комуніст* потрапляє відразу до двох – «Члени партій, фракцій, груп» та «Прихильники / супротивники будь-яких політичних переконань».

Аналіз найновішого лексичного матеріалу порівняно з даними тлумачних словників ранішого періоду дозволяє говорити про зміни значень цілого ряду слів і словосполучень, у тому числі радянізмів, про появу або актуалізацію політичних значень у слів, що не належать до політичної сфери, про ускладнення системних зв'язків між словами одного гнізда, розмитості семантики окремих одиниць.

Багато слів і словосполучень, що раніше позначали різні поняття, пов'язані з діяльністю КПРС, та перестали активно вживатися через деякий час після її заборони, ремарковані окремими словниками як пасивні (*агітпропаганда, політзаняття, партосередок*), знову повертаються до активного вжитку й використовуються вже відносно сучасних партій, причому не лише комуністичної орієнтації: *Із різних куточків країни надходять повідомлення про продаж*

або злив *партосередків* під місцевих товстосумів (Т., 28.10.2010); Були і багаторічна розробка ідеологічного підґрунтя для агресії, і масова *агітпропаганда*, і фінансована з Росії й місцевими запродавцями «наукова думка» (УМ, 18.11.2015).

Можна також говорити про появу й актуалізацію політичних значень у слів, які не належать безпосередньо до СПТ. Окремі з таких значень постали внаслідок метафоричного перенесення (наприклад, слова *аборигени*, *варяги*, *новобранці* вживають щодо членів різних органів влади).

Останнім часом активізувалося політичне значення слова *аналітик*. У тлумачних словниках ранішого періоду його не виокремлювали, а подавали з ширшим значенням із перерахуванням різних професій (пор. дефініції в різних словниках: той, хто за родом своєї діяльності пов'язаний з аналізом; спеціаліст у галузі аналітичної геометрії, хімії, соціолог, політолог тощо). Проте значення «математик-аналітик», «хімік-аналітик» не співвідносні за вживаністю й актуальністю зі значенням «політолог-аналітик», а саме про цих аналітиків (і ще про аналітиків-економістів) ідеться в сучасних ЗМІ: *Більшість аналітиків переконана, що гарантією політичної стабільності є високий «запас політичної міцності» президента* (СВ, 16.12.2016); *Найперше, аналітики скептично ставляться до таких осіб, підозрюючи їх у прагненні «розмити» електоральне поле й відвернути увагу виборців від найреальніших кандидатів* (МУ, 07.11.2018).

Цікавим видається також аналіз словотвірного гнізда, ще до останнього часу не засвідченого уповні тлумачними словниками (*глобалізм*, *глобалізація*, *антиглобалізм*, *глобаліст* та ін.), який дає можливість зробити такі висновки:

а) опорні слова гнізда (*глобалізм*, *глобалізація*) мають кілька значень (раніше фіксували лише з одним): *глобалізація* 1. Зовнішня політика держави, що полягає у нав'язуванні своєї волі іншим країнам, у встановленні світового панування (окремі заголовні матеріали: *Глобалізація як форма світового панування*; *Глобалізація загрожує іноземним втручанням у внутрішні справи країни*); 2. Поширення якогось чинника, явища за межі однієї держави (*глобалізація тероризму*; *глобалізація західної культури*); 3. Поступове стирання економічних, політичних, інформаційних, культурних кордонів, підвищення інтенсивності взаємодії, збільшення потоків товарів, інформації між державами, народами (*політична, економічна, культурна глобалізація*; *поширення нових інформаційних технологій у період глобалізації*; *глобалізація як провідна тенденція світового розвитку*); *глобалізм*, -у 1. Політична практика, зорієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їх наслідків для світових процесів (*американський глобалізм*; *агресивний глобалізм*); 2. Ідея поширення єдиного світового порядку без переважання ролі якоїсь однієї країни (*транснаціональний глобалізм*; *багатополярний глобалізм*);

б) простежується ускладнення зв'язків між окремими словами гнізда. Полісемія слів *глобалізм* і *глобалізація* визначає складність відношень між словами *глобаліст* і *антиглобаліст* (прибічник установлення світового панування економічно розвинених країн, посилення їхньої ролі у світовому співтоваристві – противник такої політики; прихильник поступового стирання культурних

кордонів – противник такого процесу; прибічник збереження культурної своєрідності).

У традиційній лексикографії існує поняття «принципу стандартності», за яким «лексикографічний опис однакових явищ повинен бути тотожним у всьому словнику. Синтаксис і слова, використовувані для тлумачення, ремарок, пояснень повинні за можливості не варіюватися» (С. Ландау, П.М. Денисов; К.Я. Авербух, В.В. Дубічинський) [54; 14, с. 215; 1; 16]. Проте на практиці цього правила дотримано далеко не завжди. Так, у багатьох працях, присвячених аналізу дефініцій у тлумачних словниках, можна натрапити на зауваження щодо непослідовності й неуніфікованості подання однотипних слів із наведенням ряду прикладів і подальшими закликами до удосконалення тлумачень. У зв'язку з необхідністю розв'язання цієї складної проблеми у мовознавстві висунута ідея про кардинальні зміни роботи над словниками, про потребу «працювати не з алфавітним списком слів, а з певними лексичними групами всередині окремих частин мови» (Н.Ю. Шведова, Р. Теммерман, Дж. Сейгер) [50, с. 171; 57; 55 – 56]. Цей принцип дозволяє досягти вищого ступеня уніфікованості, хоча б у межах тематичних груп і словотвірних гнізд, описаних одним і тим самим укладачем.

Відразу варто зауважити, що попри всі переваги такого підходу укладачі й редактори стикаються з рядом нових проблем, що так чи інакше гальмують уніфікування й оптимізування всіх рубрик словникових статей і самих словникових тлумачень: 1) складність здійснення універсальної класифікації лексики; 2) можливість класифікації кількома різними способами. З одного боку, можна виокремити групу назв осіб на професією, а з іншого, – розбити лексику на кілька тематичних груп (наприклад, група політичної, економічної, юридичної лексики), у кожній з яких є відповідна підгрупа назв осіб за професією; 3) фрагментарне укладання й поповнення словника та потенційна можливість пропускання слів за умови суто змістового підходу; 4) одночасне входження одного й того самого значення або різних значень одного слова, а також омонімів до різних тематичних груп і потенційна можливість розпрацювання однієї й тієї самої вокабули двома й більше укладачами; 5) складність забезпечення одноманітності тлумачень на рівні всього словника загалом за межами частин, розпрацьованих одним автором.

Систематизований опис слів, належних до однієї тематичної рубрики, є особливою термінографічною проблемою. Незалежно від того, як укладають словник – за алфавітом чи за змістовим принципом, словникові статті будують з опертям на лексикографічні традиції, на досвід академічного словникарства української мови, тобто з використанням випрацьованих дефініцій із наступним їхнім удосконаленням та виправленням за необхідності. У тлумачних словниках в однотипних дефініціях для позначення родового поняття і диференційних ознак використовують цілком визначений набір регулярно повторюваних слів і словосполучень. Саме на їхній основі й вибудовували типові тлумачення для лексем однієї тематичної рубрики. Вважаємо, що термін повинен містити одну родову й дві-три найважливіші диференційні ознаки. Родове поняття повинно входити до складу терміна як виразник предметності, категорійності, належності терміна до певної сфери і тематики.

Прикладом може слугувати матеріал рубрики «діячі, організатори, ініціатори яких-небудь процесів, дій», куди увійшли такі лексеми, як *ідеолог*, *правозахисник*, *реформатор*, *інтегратор* та ін. Тлумачення цих слів у різних словниках не мають єдиного критерію. Проте у всіх виокремлюємо одне найтипівіше родове поняття «діяч» (іноді у формулюванні «політичний діяч», «державний діяч», «громадський діяч»), що може бути застосоване практично до всіх слів цієї групи. Виходячи з цього, типове тлумачення «Родове поняття Політичний / Громадський діяч + видові ознаки, виражені підрядною конструкцією», при цьому вибір родового поняття визначається семантикою описуваного слова: *реформатор* – політичний діяч, який є ініціатором реформи й керує її втіленням; *інтегратор* – політичний діяч, який сприяє зближенню держав; *ідеолог* – політичний або громадський діяч, який є виразником і захисником ідеології якої-небудь соціальної групи, напрямку; *демократизатор* – політичний або громадський діяч, який сприяє демократизації суспільства; *революціонер* – політичний або громадський діяч, який є ідеологом і організатором революційного руху.

Неможливість абсолютного уніфікування словникових дефініцій пов'язана з певними обмеженнями, які зведено до такого: 1. Семантика окремих слів не вичерпується запропонованим типовим тлумаченням (наприклад, слово *демократизатор* можна вживати не лише щодо людини, але й до держави (США претендують на роль демократизатора в регіоні), що вимагає уведення нового родового поняття в дефініцію; 2. Слово з політичною семантикою повинно органічно вписуватися в систему словника, до складу якого входить лексика інших тематичних груп. У мові термін може належати до кількох різних сфер діяльності (наприклад, *аналітик*, *піарник*, *спічрайтер*) або мати кілька значень, лише одне з яких належить до аналізованої групи (наприклад, *інтегратор*). Типове формулювання можна використовувати без змін лише в тих випадках, якщо воно потенційно придатне для різних тематичних груп і покриває семантику слова, що виходить за межі сфери політики, або якщо політичне й неполітичне значення можна чітко розвести у словниковій статті. Наприклад, типові тлумачення «людина, яка професійно займається» або «фахівець із» можуть бути використані до лексики різних сфер, а типове потрактування «політичний або суспільний діяч» – лише до лексики політичної сфери.

Одним із прикладів неможливості застосування випрацюваного типового тлумачення є слово *ідеолог*. Аналіз сучасного мовного матеріалу показав, що диференційна ознака, за якою виділяють значення цього слова, ніяк не пов'язана зі співвіднесеністю / неспіввіднесеністю зі сферою політики. Можемо виокремити кілька значень: 1. Виразник, захисник певної ідеології, поглядів, переконань: *радянські ідеологи*, *нацистські ідеологи*, *військові ідеологи*, *ідеологи опозиції*, *ідеологи лібералізму*; 2. Автор, розробник, якогось проекту, заходу, руху: *ідеолог перебудови*, *ідеолог економічних реформ*, *ідеолог музичної групи*, *ідеолог сценарію фільму*; 3. Назва політичних і суспільних діячів, ініціаторів та організаторів яких-небудь дій, процесів.

В окремій терміносистемі чимало причин для появи варіантних форм найменування одного поняття. Вимоги до ідеального терміна передбачають відсутність синонімів, але, на жаль, вони надто часто трапляються, щоб їх забороняти чи ігнорувати як виняток. Тому йдеться лише про бажаність наявності

одного терміна для одного поняття. Очевидно, що у вирішенні питання, якому з варіантів надати перевагу, кожного разу постає проблема індивідуального підходу до конкретного терміна з урахуванням низки чинників (як мовних, так і позамовних). Суто лінгвістична мотивація практично ніколи не є вирішальною у виборі терміна, за винятком тих випадків, коли термін утворений з очевидним порушенням норм загальнолітературної мови. Вирішальним стає комплекс чинників, де не останню роль відіграє традиція вживання терміна, його поширеність у спеціальній літературі та практичній діяльності. З лінгвістичного погляду бажаним є використання однієї словотвірної моделі для найменування понять одного ряду (найраціональнішої) на зразок словосполучень із дієприкметниками, заміненними словосполученнями з відповідними прикметниками: *упаковуючий – пакувальний, спадаючий – спадний* тощо.

Під час роботи з термінами-синонімами лінгвіст має право вказувати на факт nereкомендованості тих із синонімів, які є недостатньо вмотивованими, неточно передають зміст поняття або мають вигляд описового словосполучення.

Практично кожна терміносистема поряд із термінами, створеними засобами загальнолітературної мови, використовує запозичення з інших мов та терміни, утворені з грецьких і латинських морфем. Останнім надається особлива перевага, оскільки такі терміни гарантують однозначність та вільне входження терміна до міжнародного вжитку. Запозичення ж з інших мов (як європейських, так і східних) викликають суперечливі думки у дослідників і найчастіше спонукають шукати еквівалент власномовний. Вирішальне слово в цьому питанні належить галузевим спеціалістам, які найкраще розуміють суть специфічного поняття.

Можна стверджувати, що проблема уніфікування словникових дефініцій на рівні основної частини термінофонду в термінографії залишається відкритою, незважаючи на те, що можливі варіанти розв'язання цієї проблеми вже не раз порушувалися в науковій літературі. Крім того, вивчення та практичне застосування екстра- та інтралінгвальних чинників творення та використання певних термінів допомагає уніфікувати саму терміносистему.

1. Авербух К.Я. Терминография: традиционное и специфическое. *Теория и практика научно-технической лексикографии*. Сб. статей. Москва, 1988. С. 27 – 34.
2. Аксьонова О.Г. Семантичні зміни в групі суспільно-політичної лексики української літературної мови другої половини XIX – першої половини XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1968. 17 с.
3. Аль-Шамарі Халід Д.М. Структура і прагматика англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі привітальних промов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2013. 250 с.
4. Арслан М. Особливості формування та розвитку турецької та кримськотатарської суспільно-політичної лексики: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.13. Київ, 2006. 179 с.
5. Бабченко Н.В. Фонетико-графічні особливості сучасної економічної та політичної лексики французької мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2007. 305 с.
6. Багмут Й.А. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою. Київ: Наук. думка, 1968. 300 с.
7. Баранников А. Из наблюдений над развитием русского языка в последние годы. *Ученые записки Самарского университета*. Вып. 2. Самара, 1919. С. 64 – 84.
8. Бурячок А.А. Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ: Наук. думка, 1983. 248 с.

9. Бутова І.С. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України XXI століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Львів, 2011. 20 с.
10. Васильєва М.О. Метафорична реалізація концепту ПОЛІТИКА в сучасному англо-мовному політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2008. 20 с.
11. Весна Т.В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко- і російськомовної преси 90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2002. 239 с.
12. Винокур Г.Й. Культура языка (Задачи современного языкознания). *Печать и революция*. М., 1923. Кн. 5. С. 100 – 111.
13. Гилевич Н.И. Из истории социально-экономической лексики в белорусском языке (названия повинностей, налогов, торговых пошлин и административно-судебных платежей в письменных памятниках 15 – 17 вв.): дис. ... канд. филол. наук: 10.661. Минск, 1971. 353 с.
14. Денисов П.Н. Лексика русского языка и принципы ее описания. Москва: Русский язык, 1980. 253 с.
15. Довганюк І.Д. Мовні стратегії і тактики реалізації виправдання в німецькому політичному дискурсі (на матеріалі політичного інтерв'ю): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2013. 250 с.
16. Дубичинский В.В. Теоретическая и практическая лексикография. Вена – Харьков, 1998. 160 с.
17. Дячук Т.М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 260 с.
18. Жила Т. І. Адміністративно-територіальна лексика української мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Умань, 2006. 239 с.
19. Завражина Г.В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2008. 20 с.
20. Іваницький Р., Кияк Т. Прагматичні аспекти формування багатомовних тлумачних термінологічних словників. *Науково-технічне слово*. Львів, 1994, №1. С. 50 – 68.
21. Іваницький Р.В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів (на матеріалі німецьких, англійських, українських та російських термінологічних одиниць): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 1995. 21 с.
22. Капуш А.В. Еволюційні процеси в німецькій лексиці суспільно-політичного змісту (на матеріалі періодичних видань 80-х – 90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. 194 с.
23. Карашук А. Я. Дистрибутивна модель текстів франкомовного суспільно-політичного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.21. Київ, 2012. 190 с.
24. Карпіловська Є.А. Динаміка сучасної української мови в словниках нового покоління. *Українська мова*. 2004. № 3. С. 3 – 29.
25. Кияк Т.Р. Проблеми української термінографії. Старі уроки за нових умов. *Vocabulum et vocabularium*. Харків, 1994. Вип. 4. С. 191 – 198.
26. Коцюба Н.Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2004. 185 с.
27. Куц Е.О. Лінгвальні засоби вираження етнічних упереджень у політичному дискурсі британських консерваторів (на матеріалі інтернет-джерел з питань імміграції): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2009. 194 с.
28. Лейчик В.М. Особенности терминологии общественных наук и сферы ее использования. Москва, 1983. 288 с.
29. Лук'яненко С.С. Лексико-словотвірні інновації в українському соціально-політичному назовництві: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2009. 186 с.

30. Михайленко Л.Л. Динаміка суспільно-політичної лексики української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі мови українських засобів масової інформації): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 19 с.
31. Мороз О.О. Сучасна чеська суспільно-політична лексика: семантика, структура, динаміка: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03. Київ, 2005. 192 с.
32. Моспаненко І.В. Дискурс локальної організації влади в західноєвропейській політичній думці ХІХ – початку ХХ століття: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Дніпропетровськ, 2013. 180 с.
33. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ: Світогляд, 2005. 315 с.
34. Нікішина Т.І. Засоби вербалізації концепту СВОБОДА в політичному дискурсі Великої Британії, України, Франції початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Донецьк, 2013. 200 с.
35. Панько Т.І. Мова і нація в естетичній концепції І. Франка. Львів: Світ, 1992. 192 с.
36. Подшивайлова Г.М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2009. 20 с.
37. Поліщук Н.М. Українська дипломатична лексика періоду УНР: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1994. 154 с.
38. Попова Н.М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2004. 20 с.
39. Попова О.В. Передвиборчий дискурс США в динаміці англійської мови середини ХХ – початку ХХІ століть: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Суми, 2014. 252 с.
40. Снісаренко Я.С. Суспільно-політична лексика у структурно-семантичному аспекті: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2012. 210 с.
41. Соколов Д.П. Політична лексика: семантико-функціональний та когнітивний аспект (на матеріалі німецькомовних політичних текстів): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2013. 200 с.
42. Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія в лексикографічному опрацюванні. *Українська наукова термінологія*. Львів, 2010. № 3. С. 12 – 22.
43. Станко Д.В. Вербалізація емоцій в англійських політичних газетно-публіцистичних текстах: лінгвопрагматичний аспект: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2013. 200 с.
44. Старченко О.А. Термінологія виборчого процесу й виборчих процедур (на матеріалі англійської та української мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Донецьк, 2013. 200 с.
45. Уцина В.А. Соціолінгвістична категорія домінантності та її реалізація в англійськомовному політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Луцьк, 2003. 20 с.
46. Холявко І.В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-их років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2004. 229 с.
47. Чадюк О.М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 230 с.
48. Чорна О.О. Комунікативні засоби творення іміджу політичного лідера (на матеріалі українського, російського та англійського політичного дискурсу): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2013. 200 с.
49. Шалацький Д.Л. Мовленнєві стратегії докору у сучасному українському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Запоріжжя, 2014. 20 с.
50. Шведова Н.Ю. Однотомный толковый словарь (специфика жанра и некоторые перспективы дальнейшей работы). *Русский язык Проблемы художественной речи. Лексикология и лексикография*. 1981. С. 166 – 179.

51. Юшковець І.А. Комунікативні стратегії і тактики в політичному дискурсі канцлерів ФРН (на матеріалі урядових заяв і політичних виступів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Донецьк, 2008. 20 с.
52. Яновець А.І. Психолінгвістичні особливості дискурсу англомовного політика у стані емоційної напруги: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2014. 20 с.
53. Яремко Я.П. Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації. Дрогобич: Посвіт, 2015. 434 с.
54. Landau S. Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 477 p.
55. Sager J.C. The Dictionary as an Aid in Terminology. *Hausmann F. J. et al. (eds) Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Teilbd 1. Berlin: de Gruyter, 1989. P. 167 – 170.
56. Sager J.C. Terminology Compilation: Consequences and Aspects of Automation. *Handbook of Terminology Management / compiled by Sue Ellen Wright and Gerhard Budin*. Amsterdam: Benjamins, 2001. P. 761 – 771.
57. Temmerman R. Innovative Methods in Specialised Lexicography. *Terminology*. 2003. Vol. 9. № 1. P. 117 – 135.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- КПС – Короткий політологічний словник / За ред. С.Г. Рябова, З.І. Тимошенко. Київ: РОВО «Укрвузполіграф», 1991. 96 с.
- МУ – газета «Молодь України».
- ПЕС – Політологічний енциклопедичний словник. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
- СССН – Сучасний словник з суспільних наук / За ред. О.Г. Данильяна, М.І. Панова. Харків: «Прапор», 2006. 546.
- ССТП – Соціологія: словник термінів і понять / За заг. ред. А. Білецького, Ю. Козловця. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
- Т – журнал «Тиждень».
- УМ – газета «Україна молода».

Liudmyla Turovska

TERMINOGRAPHICAL PROBLEMS OF SOCIAL AND POLITICAL DICTIONARY COMPILING

In the article, the problem of the normative representation of socio-political terms in modern explanatory dictionaries is analyzed. The elaboration of a correct definition that reflects the key features of up-to-date tokens is presented. Basic approaches in socio-political terminology research are distinguished. The problems of standardization of the vocabulary definitions are referred.

Key words: socio-political terminology, glossary, principles of terminography, definition.